

Кудрявцева Н. С.,
доктор філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу
Херсонського національного технічного університету

Гнатишина А. С.,
студентка
Херсонського національного технічного університету

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ РОМАНАХ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДЖ. ХАРРІС «ШОКОЛАД»)

Анотація. Цю статтю присвячено дослідженню французьких запозичень у сучасних англomовних романах. Проблема запозичень у сучасній лексикології нині є однією з провідних. Це викликано стрімким розвитком суспільства, політики, культури. Відомо, що дослідження художньої літератури дає змогу простежити лексичні метаморфози, які відбуваються в мові. Питанню використання іншомовних слів та виразів у художніх творах присвячено низку праць відомих науковців (О. О. Потебня, А. Мейє, І. В. Арнольд, М. Ю. Лібінсон, Т. І. Арбекова, Т. Л. Левітін). Це питання є завжди актуальним, адже сучасний словник завжди буде поповнюватися новими одиницями, які, зокрема, є запозиченнями з інших мов. У нашій статті матеріалом дослідження французьких запозичень є роман сучасної британської письменниці Джоан Харріс «Шоколад». Метою дослідження є з'ясування способів відтворення запозиченої французької лексики під час перекладу англomовного роману Дж. Харріс українською мовою. Основними способами запозичення французької лексики до англomовного тексту є транскрипція, транслітерація і калькування, які треба відрізнити від однойменних способів перекладу. Не відрізняючись своїм механізмом, вони мають відмінний кінцевий результат: якщо під час перекладу не відбувається збільшення словника, то у процесі запозичення в мові з'являються нові словникові одиниці. Таким чином, найпоширенішими способами відтворення французьких запозичень в українському перекладі є дескриптивний та еквівалентний. За відсутності еквівалента запозичення в цільовій мові відповідну лексему слід передавати не калькуванням чи транскодуванням, а описово, з метою кращого розуміння номінованого поняття пересічним читачем. Перспективу подальших досліджень убачаємо в дослідженні функціонування запозиченої лексики в текстах різних стилів і жанрів.

Ключові слова: запозичення, переклад, транслітерація, транскрипція, калькування, еквівалентний переклад, дескриптивний переклад.

Постановка проблеми. Процес запозичення французької лексики до словникового складу англійської мови почався ще в період Нормандського завоювання (XII – XV ст.) та триває донині. Метою використання французької лексики в сучасних англomовних романах є створення ефекту «престижності», присутності читача у маленькому містечку, передачі думок головної героїні, адже роман написаний у вигляді щоденника.

Сюжет «Шоколаду» наповнений магичністю, заклинаннями, що є додатковим мотивом іншомовного залучення.

Метою статті є аналіз специфіки відтворення французької лексики в сучасних англomовних романах під час перекладу українською мовою (на прикладі роману Дж. Харріс «Шоколад»).

Виклад основного матеріалу. Термін «запозичення», за визначенням М. Ярошенка та Л. Гудзь, означає процес надходження і засвоєння іншомовних слів унаслідок різних соціальних причин – війни, торгівлі, подорожей, технічного співробітництва, культурних зв'язків, а також стрімкого розвитку комп'ютерної галузі [8, с. 2].

Запозичення – лінгвістичний та екстралінгвістичний процес, в результаті якого лексична одиниця однієї мови закріплюється в іншій. Упевнено закріпившись у мові, слово може набувати зовсім іншого значення.

М. Ю. Лібінсон виділяє такі причини запозичень [3, с. 15]:

- 1) необхідність найменування нової реалії та відсутність для цього необхідної лексичної одиниці в мові;
- 2) потреба найменування об'єкта чи явища, пов'язана з неточністю наявної назви;
- 3) передача запозиченими лексичними одиницями атмосфери країни, про яку йдеться у творі.

Перше, що привертає увагу читача під час читання роману «Шоколад», – це велика кількість французьких запозичень, а відповідно, реалій, що належать здебільшого до французької кулінарії. Наприклад, *crêpe, galette* «млинець із гречки або кукурудзи», *boudin* «кров'яна ковбаса», *rotisserie, chocolaterie* «харчевня, шоколадна лавка», *crème Chantilly* «збиті вершки». Завдяки широкому використанню французьких запозичень авторка допомагає нам найглибше зануритись в атмосферу французького містечка.

Запозичення не з'являються в жодній мові нізвідки та незумовлено. Перш ніж з'явитись у мові, слово або словосполучення має пройти значний шлях від поняття чи явища до засобу його номінації. Тому запозичені елементи приходять у мову трьома основними способами. Поділяючи точку зору Н. О. Попової, зазначаємо, що головними шляхами запозичення лексики є транскрипція, транслітерація та калькування [5, с. 5].

У результаті аналізу роману Дж. Харріс ми виявили як основні способи запозичення французької лексики до англomовного тексту, так і варіанти відтворення цих запозичень в українському перекладі В. Полякова:

1) **транскрипція (фонетичний спосіб)** – спосіб запозичення словникої одиниці, за якого зберігається її звукова форма. Наприклад, *I feel their eyes upon us as I turn to buy a galette from the vendor* [2, с. 11]. – *Я відчуваю на собі їхні погляди, коли повертаюся до вуличного торговця, щоб купити вафлю* [1, с. 20].

Лексема *galette* у французькій кухні позначає борошняний виріб округлої або довільної форми із хрусткою скоринкою, який за видовою ознакою іноді зараховують до вафель. Одряджено бачимо спосіб перекладу, який обрав В. Поляков, – еквівалентний, спосіб так званої «доместикації». У цьому прикладі В. Поляков виконує подвійний переклад – з англійської та французької, з метою досягнення повної відповідності українським реаліям;

2) **транслітерація** – переведення однієї графічної системи алфавіту в іншу (тобто передача літер однієї писемності літерами іншої). Наприклад, *Behind the papier-mache [ˈpæpjɛr ˈm:ʃeɪ], the icing, the plastic, she can still see the real witch, the real magic*. – *За пап'є-маше, сухозлотицею, пластиком вона поки ще бачить справжню чаклунку, справжні чари;*

3) **калькування** – це засіб запозичення, за допомогою якого запозичуються асоціативне значення та структурна модель слова або словосполучення. Тобто це буквальный переклад іншомовного слова або виразу. У результаті виникають кальки, тобто слова та вирази, створені за морфологічною моделлю іншомовного слова або словосполучення. Наприклад, *A procession of two hundred and fifty of the decorated chars in Paris last Mardi Gras, a hundred and eighty in New York, two dozen marching bands in Vienna, clowns on stilts, the Grosses Tetes with their lolling papier-mache heads, drummajorettes with batons spinning and sparkling*. – *У Парижі, перед минулим постом, ми спостерігали процесію із двохсот п'ятдесяти прикрашених візків, у Нью-Йорку – зі ста вісімдесяти, у Відні бачили два десятки оркестрів, марширували вулицями, бачили клоунів на ходулях, карнавальних ляльок із великими хиткими головами з пап'є-маше, дівчат у військовій формі, котрі спритно обертали в руках блискучі жезли.*

Як бачимо, у наведеному вище прикладі В. Поляков удався до буквального перекладу словосполучень *Mardi Gras* та *the Grosses Tetes*. Ми розуміємо бажання перекладача передати основний зміст твору та окремих лексем, аби це не викликало труднощів та незручностей під час читання у пересічного читача. Проте бачимо, що втрачається семантика твору, адже Дж. Харріс намагається якомога яскравіше передати атмосферу французького містечка, зберегти «родзинку» свого власного авторського стилю. Тому, на нашу думку, доцільним є застосування дескриптивного (роз'яснювального, описового) способу.

За концепцією Г. Е. Мірама, дескриптивний спосіб перекладу передбачає відтворення безеквівалентної лексики, за допомогою розгорнутого опису, що уможливує розкриття значення запозиченої одиниці (в словосполученнях, фразах тощо) [4, с. 26]. Дескриптивний переклад застосовується, якщо термін краще передавати не калькуванням чи транскодуванням, а описово (через характерні його риси), з метою кращого розуміння вказаного поняття пересічним читачем (не фахівцем) та надання докладнішої інформації про запозичену одиницю за допомогою розгорнутого опису. Задля реалізації цього способу перекладу зазвичай застосовують виноску для пояснення значення цього запозичення. Наприклад, *In glass bells and dishes lie the chocolates, the pralines, Venus's nipples, truffles, mendiantes,*

candied fruits, hazelnut clusters, chocolate seashells, candied rose-petals, sugared violets. Protected from the sun by the half-blind which shields them, they gleam darkly, like sunken treasure, Aladdin's cave of sweet cliches. – *У скляних пляшечках і на тарелях – шоколад, смажений мигдаль у цукрі, «соски Венери», трюфелі, медіани [десерт із винних ягід, родзинок, горіхів та мигдалю] зацукровані фрукти, грона лісового горіха, шоколадні черепашки, зацукровані пелюстки троянд і фіалки...* [1, с. 17].

Калькування, транскрипцію і транслітерацію як засоби запозичення необхідно відрізняти від однойменних способів перекладу. Не відрізняючись своїм механізмом, вони відрізняються своїм кінцевим результатом: під час перекладу не відбувається збільшення словника, тоді як у процесі запозичення в мові з'являються нові словникові одиниці.

Висновки. Отже, процес перекладу є складним та багатограним. Спеціаліст із художнього перекладу, поза всяким сумнівом, має бути близько знайомим із культурою та менталітетом носіїв вихідної мови. Інакше читач не зрозуміє не тільки авторський задум, а й настрій книги, світогляд, стиль і особливості мови автора, тобто все, що є важливим у разі читання художньої зарубіжної літератури. Іноді цієї мети досягнути складно через розбіжності реалій країни мов оригіналу та перекладу, проте, використовуючи основні способи перекладу у тій чи іншій ситуації, перекладач має змогу досягнути цілі, яку ставив перед собою автор роману. Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення французьких запозичень у текстах різних стилів і жанрів.

Література:

1. Гаррис Дж. Шоколад: роман / переклад з англ. В. Полякова. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 320 с.
2. Крысин Л. П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни. *Русский язык конца XX столетия* (1985–1995). Москва, 1996. С. 147–154.
3. Лібіндсон М. Ю. Французькі запозичення в англійській мові (на матеріалі творів англійської художньої літератури) : дипломна робота маг. Дніпро, 2018. 78 с.
4. Мірама Г. Е. Основы перекладу: курс лекцій. Навчальний посібник. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2002. 240 с.
5. Попова Н. О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.) : авторефер. дис. ... канд. філол. Наук : 10.02.01 ; Зап-кий держ. ун-т. Запоріжжя, 2005. 23 с.
6. Хоменко С. А. Основы теории и практики перевода научно-технической литературы с английского языка на русский / С.А. Хоменко, О. Е. Цветкова, І. М. Басовец. Минск : БНТУ, 2004. 204 с.
7. Слепович В. С. Курс перевода. Минск : Тетра Системс, 2005. 320 с.
8. Чепник Е. И. Синтаксис, фразеология и лингвистика английского языка. Рязань. 1976. 384 с.
9. Черемисина Т. І. Функциональный аспект неассимилированных заимствований в современном английском языке. Москва, 1983. 124 с.
10. Harris J. Chocolate. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=80090>

Кудрявцева Н. С., Гнатишина А. С. Специфика воспроизведения французской лексики в современных англоязычных романах при переводе на украинский язык (на примере романа Дж. Харрис «Шоколад»)

Аннотация. Статья посвящена исследованию французских заимствований в современных англоязычных романах. Проблема заимствований в современной лексикологии сейчас является одной из ведущих, что вызвано

стремительным развитием общества, политики, культуры. Известно, что художественная литература предоставляет исключительную возможность для того, чтобы проследить все лексические метаморфозы, которые имеют место в языке. Вопросу использования иностранных слов и выражений в художественных произведениях посвящен ряд работ известных ученых (А. А. Потебня, А. Мейе, И. В. Арнольд, М. Ю. Либиндсон, Т. И. Арбекова Т. Л. Левитин). Это свидетельствует об актуальности проблемы, так как современный словарь всегда будет пополняться новыми единицами, которые, среди прочего, являются заимствованиями из других языков. В нашей статье материалом исследования французских заимствований является роман современной британской писательницы Джоанн Харрис «Шоколад». Цель исследования – выяснение способов воспроизведения заимствованной французской лексики при переводе англоязычного романа Дж. Харрис на украинский язык. Основными способами заимствования французской лексики в англоязычный текст являются транскрипция, транслитерация и калькирование, которые следует отличать от одноименных способов перевода. Не отличаясь своим механизмом, они имеют разный конечный результат: если при переводе не происходит обогащения словаря, то при заимствовании в языке появляются новые словарные единицы. Таким образом, наиболее распространенными способами воспроизведения французских заимствований в украинском переводе выступают дескриптивный и эквивалентный. При отсутствии эквивалента заимствования в целевом языке соответствующую лексему следует передавать не калькой или транскодированием, а описательно, с целью лучшего понимания номинированного понятия читателем. Перспективы дальнейших исследований мы видим в изучении функционирования заимствованной лексики в текстах разных стилей и жанров.

Ключевые слова: заимствование, перевод, транслитерация, транскрипция, калькирование, эквивалентный перевод, дескриптивный перевод.

Kudriavtseva N., Hnatyshyna A. The specifics of the reproduction of French vocabulary in modern English language novels when translated into Ukrainian (using the example of J. Harris's "Chocolate")

Summary. This article is devoted to the study of French borrowings in contemporary English-language novels. The problem of borrowing in modern lexicology is currently one of the leading linguistic issues. This is due to the rapid development of society, politics, culture. The study of fiction provides an exceptional opportunity to trace lexical metamorphoses that occur in language. The issue of how foreign words and expressions function in literary works is considered in a number of studies by renowned scholars (O. O. Potebnia, A. Maye, I. V. Arnold, M. Y. Libindson, T. I. Arbekova, L. Levitin). This question always remains relevant since modern vocabulary is continuously enlarged with new units, which, among other things, are borrowed from other languages. In this paper, the material of the study of French borrowings is the novel of the modern British writer Joanne Harris "Chocolate". The purpose of the study is to find out how to reproduce borrowed French vocabulary when translating this English-language novel into the Ukrainian language. The main ways of borrowing of the French words to the English-language text are transcription, transliteration and calque, which should be differentiated from the ways of translation of the same name. Having a similar mechanism, they produce a different result: while translation does not entail an increase in vocabulary of the target language, borrowing involves appearance of new lexical units. Thus, the most frequent ways of rendering the French borrowings in the Ukrainian translation are descriptive and equivalent ones. In case of absence of equivalent borrowings in the target language, respective lexemes should be rendered descriptively in order to bring the translation closer to its readers. The perspectives of further research are related to the study of functioning of borrowed vocabulary in texts of different registers and genres.

Key words: borrowing, translation, transcription, transliteration, calque, descriptive translation, equivalent translation.